

УДК 330.5

<https://doi.org/10.31652/2786-6068-2024-4-46-53>

Олександр Климчук

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського,
доктор економічних наук, професор кафедри публічного управління та менеджменту
e-mail: klymchuk.o@vspu.edu.ua
<https://orcid.org/0000-0002-9427-9561>

Оксана Самборська

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського,
кандидат економічних наук, доцент кафедри публічно-правових дисциплін
e-mail: super_oksana30@ukr.net
<https://orcid.org/0000-0002-1911-9138>

ДИНАМІКА ВАЛОВОГО ВНУТРІШНЬОГО ПРОДУКТУ УКРАЇНИ 2003-2023 РОКИ

У статті проведений аналіз важливих показників для підняття економіки країни, включаючи валовий внутрішній продукт, валовий продукт на душу населення для окреслення перспектив розвитку.

Обраховано рівень економічної активності населення, якості життя, фінансового навантаження на працездатну особу, платоспроможний попит.

Встановлено, зниження валового продукту, що супроводжується зменшенням надходжень до бюджету, зменшення купівельної спроможності громадян, відповідно і скороченням виробництва товарів та послуг, скорочення експорту. Досліджені показники негативно позначаються на експорті та імпорті, спостерігаємо динаміку зміщення даних не в найкращу сторону для розвитку країни, окреслили велику імпортозалежність. Також автори відзначають основні проблеми з якими стикнулася національна економіка у 2003-2023 роки, зіставили реальний та номінальний валовий внутрішній продукт. Конкретні напрямки галузевої структурної політики на наш погляд, варто сконцентрувати на розвитку технологій, створення робочих місць, ефективному використанні наявних природних ресурсів.

Зазначено, що показники валового внутрішнього продукту має великий вплив на кожного в економічному середовищі країни. Зміни показника впливають на всі сфери: від власних фінансів до інвестиційної привабливості країни, можливості зростання потенційних робочих місць.

Авторами визначено, що стрімке зростання імпорту починаючи з 2005 року, так імпорт у 2023 році перевищив рівень 2005 року на 14,47%, що значно ускладнює підняття економіки. Закцентовано увагу на тому, що зміни потрібно фокусувати на заходах інтенсифікації інвестицій та підвищення ефективності використання наявних фінансових, трудових та виробничих ресурсів. Для інтенсифікації державної економічної політики та обрання вектору розвитку економіки країни слід звернути увагу на виробничі потужності та нарощення виготовлення продукції з подальшою реалізацією на експорт.

Ключові слова: внутрішній валовий продукт, добробут, зайнятість, товари, продукт, населення, економіка, розвиток.

Oleksandr Klymchuk, Oksana Samborska

DYNAMICS OF THE GROSS DOMESTIC PRODUCT OF UKRAINE 2003-2023

The article analyzes important indicators for raising the country's economy, including gross domestic product, gross product per capita to outline development prospects.

© Климчук О., Самборська О.

The level of economic activity of the population, quality of life, financial burden on an able-bodied person, and solvent demand were calculated. It has been established that the gross product has decreased, which is accompanied by a decrease in revenues to the budget, a decrease in the purchasing power of citizens, and accordingly, a decrease in the production of goods and services, and a decrease in exports.

The studied indicators have a negative impact on exports and imports, we are observing the dynamics of the data shifting in the wrong direction for the country's development, and we have outlined a large dependence on imports. The authors also note the main problems faced by the national economy in 2003-2023, compared real and nominal gross domestic product. In our opinion, the specific directions of the sectoral structural policy should be focused on the development of technologies, the creation of jobs, and the effective use of available natural resources.

It is noted that the indicators of the gross domestic product have a great impact on everyone in the economic environment of the country. Changes in the indicator affect all areas: from one's own finances to the investment attractiveness of the country, the possibility of growth of potential jobs.

The authors determined that the rapid growth of imports since 2005, so imports in 2023 exceeded the level of 2005 by 14.47%, which significantly complicates the recovery of the economy. Attention is focused on the fact that changes should be focused on measures to intensify investments and improve the efficiency of using available financial, labor and production resources. In order to intensify the state economic policy and choose the vector of development of the country's economy, attention should be paid to the production capacity and the increase in the production of products with further sales for export.

Key words: gross domestic product, welfare, employment, goods, product, population, economy, development.

Постановка проблеми. Проблеми розвитку економіки України набирають більше потужних та широкомасштабних розмірів, які негативно позначилися на добробуті та житті населення країни. Найбільш нагальними проблемними питанням розвитку сучасної економіки є втрати виробничих потужностей, трудового потенціалу, ринків збуту, логістичних зв'язків. Знизилася виробництво важливих та бюджетоутворюючих галузей, припинилося виробництво основних видів продукції, зокрема, тих що становили експортний потенціал країни.

Значимим залишаються постійні втрати доходів населення та зменшення купівельної спроможності українців. Українська економіка впродовж багатьох років залишається залежною від імпорту, що збільшує фінансове навантаження на виробників, споживачів тощо. Відсутність активної державної економічної політики впродовж років заважає Україні відновитися та зменшити відставання у розвитку від європейських країн.

Аналіз джерел та останніх досліджень. Розглядаючи сутність та значення валового внутрішнього продукту (ВВП) як одного з ключових показників економічного розвитку доцільно опиратися на наукові дослідження провідних вітчизняних вчених у галузі економіки. Динаміку трансформаційних процесів показників якості життя населення крізь призму економічної безпеки держави, які обумовлені ключовими напрямками допомоги, що стануть актуальними в контексті безпеки споживання, стале економічне зростання, висока зайнятість населення всі ці ключові питання досліджені у працях М.О. Назаренко [5].

Дослідженням сучасних світових процесів в напрямку трансформації функціональної структури сучасної держави та застосуванню інноваційних методів та інструментів у державному управлінні проводила М.В. Дзевелюк [2].

Характер функціонування сучасної держави визначає й основні вектори розвитку окремих її функцій, таких як: економічна, оборонна, соціальна, екологічна. Оптимізація використання енергетичних ресурсів, що збільшують навантаження на виробників та споживачів досліджував у своїх працях О.В. Климчук [3].

Останні роки спостерігаємо збитки нанесені економіці України через міграцію та

втрати людського капіталу привернуло увагу до здійснення дослідження у працях О.Ю. Самборська [8].

Мета статті. Метою пропонованого дослідження є оцінювання стану національної економіки шляхом аналізу валового внутрішнього продукту, валового продукту на душу населення для визначення перспектив розвитку в умовах динамічних змін та нових викликів для України.

Виклад основного матеріалу. Найважливіший показник розвитку економіки країни, який висвітлює результат роботи виробничої діяльності, вартість усіх товарів та послуг у ринкових цінах, що створені резидентами країни на її території за певний період, зазвичай за річний період – валовий внутрішній продукт (далі – ВВП), (англ. – Gross Domestic Product, (GDP)).

Цей показник вважається одним із головних в економіці, який дозволяє проаналізувати фінансовий стан країни, побачити реальну ситуацію внутрішнього виробництва. Зміни внутрішнього валового продукту, негативні чи позитивні, зазвичай відображаються на фондовому ринку [1].

Зростання економічних показників країни супроводжується підняттям рівня оплати праці, зменшенням рівня безробіття, і як результат, підприємства вимагають більше робочої сили для задоволення зростаючих економічних потреб.

Виробництво визначатиметься потребою ощадливо використовувати дедалі дорожчі паливно-енергетичні ресурси, щоб зменшити їх питому частку в структурі виробничих витрат, що підвищить рівень прибутковості підприємницької діяльності, слугуватиме імпульсом до прискореного зростання економіки України [3].

Зростання ВВП означає, що відповідно доходи в країні зростають, та купівельна спроможність споживачів аналогічно. Показник валового внутрішнього продукту має великий вплив на кожного в економічному середовищі країни. Зміни показника впливають на всі сфери: від власних фінансів до інвестиційної привабливості країни, можливості зростання потенційних робочих місць.

Розуміння ВВП країни може бути корисним інвесторам під час прийняття будь-яких управлінських рішень у певному регіоні чи галузі. Під час порівняння темпів зростання країни за певний проміжок часу важливо знайти найкращі міжнародні можливості.

Таблиця 1. Валовий внутрішній продукт України 2012-2023, млн. грн.

Роки	Номінальний ВВП	Реальний ВВП	Різниця	
			реальний	номінальний
2012	408889	1304064	-104825	-7.4%
2013	1454931	1410609	-44322	-3.0%
2014	1566728	1365123	-201605	-12.9%
2015	1979458	1430290	-549168	-27.7%
2016	2383182	2034430	-348752	-14.6%
2017	2982920	2445587	-537333	-18.0%
2018	3558706	3083409	-475297	-13.4%
2019	3974564	3675728	-298836	-7.5%
2020	4194102	3818456	-375646	-9.0%
2021	5459574	4363582	-1095992	-20.1%
2022	5191028	3865780	-1325248	-25.5%
2023	6537825	5518062	-1019763	-15.6%

узагальнено авторами на основі джерела [6]

Оскільки фактично існує кілька способів вимірювання валового внутрішнього продукту країни, важливо знати, які типи ВВП існують. Економісти зазвичай використовують два види ВВП для вимірювання: номінальний і реальний.

Номінальний – це економічний випуск країни, вартість кінцевих товарів і послуг, вироблених у певному році, без поправки на інфляцію.

З іншого боку, реальний ВВП дорівнює економічному випуску, скоригованому на вплив інфляції. Він розраховується за допомогою дефлятора цін ВВП, який є різницею цін між базовим і поточним роками.

Номінальний ВВП зазвичай вищий за реальний ВВП, оскільки інфляція зазвичай є позитивним числом (див. табл. 1).

Якщо номінальний ВВП перевищує реальний, це свідчить про значну інфляцію, і, навпаки, коли реальний ВВП перевищує номінальний, це свідчить про дефляцію в даній економіці.

З цієї причини економісти використовують поправку на інфляцію, щоб знайти так званий реальний ВВП економіки. Шляхом коригування виробництва будь-якого конкретного року до рівня цін, які переважали в базовому році, економісти коригують ВВП на інфляцію.

Виробництво значно скоротилося, як наслідок відмічаємо негативний розрив між потенційним та фактичним ВВП.

Спостерігаємо коливання показника реального та номінального валового внутрішнього продукту, великі відхилення відмітимо у 2015 році – 27,7%, менш критичним був 2017 рік – 18%, важкий для країни видався 2022 рік з показником у 25,5 %.

**Таблиця 2. Номінальний ВВП країни з 2002-2023 роки
(розмір ВВП в доларах за даними Світового банку та МВФ)**

Роки	Млн. грн	Відхилення	Млн. доларів	Відхилення
2002	225810		42393	
2003	267344	+41534	50133	+7740
2004	345113	+77769	64883	+14750
2005	441452	+96339	86142	+21259
2006	544153	+102701	107753	+21611
2007	720731	+176578	142719	+34966
2008	948056	+227325	179992	+37273
2009	913345	-34711	117228	-62765
2010	1082569	+169224	136419	+19192
2011	1316600	+234031	163160	+26740
2012	1408889	+92289	175781	+12622
2013	1454931	+46042	183310	+7529
2014	1566728	+111797	131805	-51505
2015	1979458	+412730	90615	-41190
2016	2383182	+403724	93270	+2655
2017	2982920	+599738	112154	+18884
2018	3558706	+575786	130832	+18678
2019	3974564	+415858	153781	+22949
2020	4194102	+219538	155582	+1801
2021	5459574	+1265472	199770	+44188
2022	5191028	-268546	160500	-39270
2023	6537825	+1346797	-	-

узагальнено авторами на основі джерела [6]

Для обрахунку рівня економічної активності, якості життя в різних регіонах країни та за певний період, визначають валовий внутрішній продукт на душу населення.

Зниження валового продукту супроводжується зменшенням доходу до бюджету, проте, фінансові допомоги від країн-партнерів допомагають державі виконувати зобов'язання перед своїми громадянами: виплачувати заробітну плату, соціальні платежі

© Климчук О., Самборська О.

тощо.

Міжнародна технічна допомога-«ресурси, які відповідно до міжнародних договорів України надаються донорами (державами, урядами іноземних держав, а також організаціями, установами, фондами, уповноваженими урядами іноземних держав, міжнародними організаціями, що надають міжнародну технічну допомогу Україні) на безоплатній основі Україні для здійснення програм, проєктів міжнародної технічної допомоги з метою проведення реформ та реалізації програм соціально-економічного розвитку України» [7].

Таблиця 3. Номінальний ВВП України 2002-2022 роки з розрахунку на одну особу (чисельність населення взято в середньому за рік)

Роки	Гривні	Долари США	Населення (тис.)
2002	4681,9	879	48230
2003	5592,9	1048,8	47801
2004	7273,5	1367,5	47448
2005	9374,3	1829,2	47091
2006	11634,3	2303,8	46771
2007	15499,1	3069,1	46501
2008	20502,8	3892,5	46240
2009	19836,3	2546,0	46044
2010	23603,6	2974,4	45865
2011	28813,9	3570,8	45693
2012	30912,5	3856,8	45577
2013	31988,7	4030,3	45483
2014	35834,0	3014,6	43722
2015	46210,2	2115,4	42836
2016	55853,5	2185,9	42668
2017	70224,3	2640,3	42477
2018	84192,0	3095,2	42269
2019	94589,8	3659,8	42019
2020	100432,5	3725,6	41760
2021	131907,2	4826,6	41389
2022	126152,3	3900,5	41149

узагальнено авторами на основі джерел [5]

Падіння ВВП може позначитися на зменшенні купівельної спроможності українців, і як наслідок, скоротяться сукупні витрати, а це в свою чергу матиме вплив на виробника товарів чи послуг.

Валовий внутрішній продукт на душу населення дорівнює значенню ВВП, поділеному на кількість мешканців.

Рівень і динаміка цього показника вказують на рівень і динаміку економічного зростання і розвитку країни, однак цей показник відбиває лише середнє значення, тому він не дозволяє враховувати нерівність у доходах і добробуті населення [1].

Майже усі доходи українців витрачаються на споживчі витрати, придбання товарів та послуг. За останні 15 років рівень валового нагромадження основного капіталу скоротився з 25% до 12%, а це суттєво нижче рівня європейських країн (див. табл. 4).

Так, країна не може бути конкурентоспроможною на ряду з іншими високо розвиненими країнами Європейського союзу.

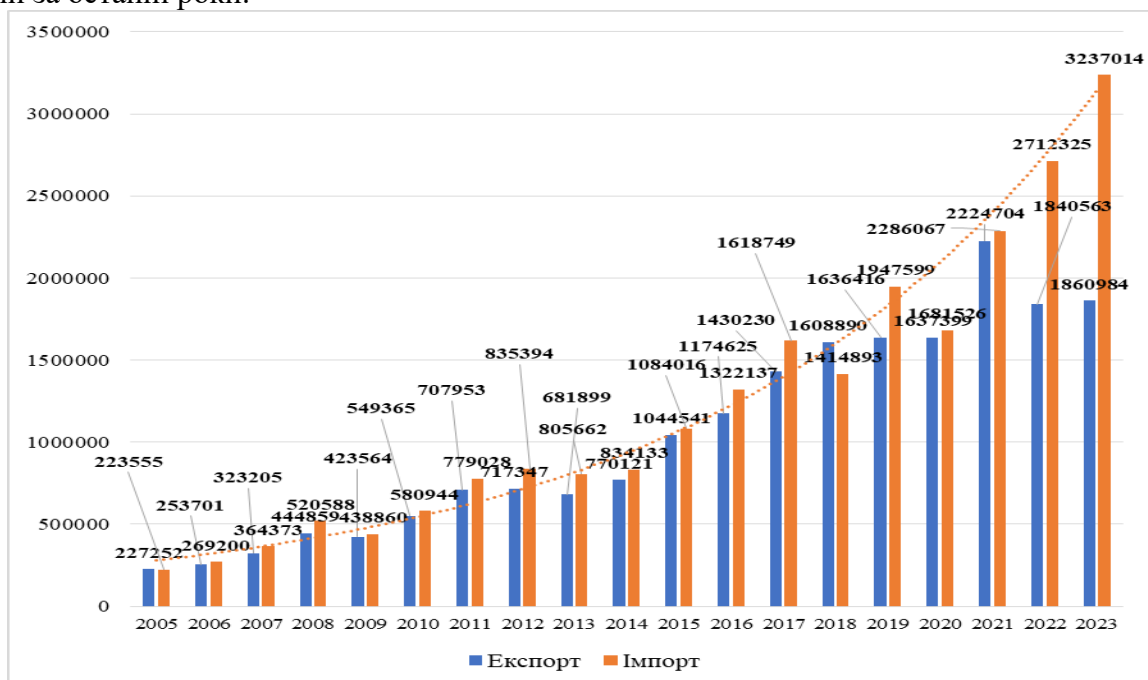
В переважній більшості під конкурентоспроможністю розуміють сукупність комплексних властивостей виробленої продукції (послуг), що забезпечують відповідні переваги як на внутрішньому, так і зовнішньому ринках, зумовлюючи вигідну реалізацію в умовах вільної конкуренції [4].

Таблиця 4. Структура ВВП України за кінцевим використанням 2005-2023 роки, млн.грн.

Роки	Номінальний ВВП за рік	Споживчі витрати	Валове нагромадження	Експорт товарів та послуг	Імпорт товарів та послуг
2005	441452	337879	99876	227252	-223555
2006	544153	424060	134740	253707	-269200
2007	720731	558581	203318	323205	-364373
2008	948056	758902	264883	444859	-520588
2009	913345	772826	155815	423564	-438860
2010	1082569	914230	199918	549365	-580944
2011	1316600	1105201	282474	707953	-779028
2012	1408889	1269601	257335	717347	-835394
2013	1454931	1350220	228474	681899	-805662
2014	1566728	1409772	220968	770121	-834133
2015	1979458	1715636	303297	1044541	-1084016
2016	2383182	2018854	512830	1174625	-1323127
2017	2982920	255252	618914	1430230	-1618749
2018	3558706	3196756	667953	1608890	-1414893
2019	3974564	3785133	500614	1636416	-1947599
2020	3974564	3923203	315026	1651526	-1681526
2021	5459574	4766568	754369	2224704	-1860984
2022	5191028	5408161	654629	1840563	-2712325
2023	6537825	6916714	989221	1868904	-3237014

узагальнено авторами на основі джерел [5]

Розглядаючи дані про структуру валового внутрішнього продукту України за кінцевим використанням, можна побачити і динаміку співвідношення експорту та імпорту України за останні роки.

авторська розробка

Рис. 1. Динаміка співвідношення експорту та імпорту за 2005-2023 рр.

Прослідковується стрімке зростання імпорту починаючи з 2005 року, так імпорт у 2023 році перевищив рівень 2005 року на 14,47%, що значно ускладнює підняття економіки.

© Климчук О., Самборська О.

Високий показник експорту можна відмітити у 2021 році, досяг позначки у 2224704 млн. грн.

Таблиця 5. Експортно-імпортні операції України 2005-2023 роки, млн. грн.

Роки	Експорт	% ВВП	Імпорт	% ВВП
2005	227252	51,5	-223555	-50,6
2006	253707	46,6	-269200	-49,5
2007	323205	44,8	-364373	-50,6
2008	444859	46,9	-520588	-54,9
2009	423564	46,4	-438860	-48
2010	549365	50,7	-580944	-53,7
2011	707953	53,8	-779028	-55,4
2012	717347	50,9	-835394	-53,2
2013	681899	46,9	-805662	-54,8
2014	770121	49,2	-834133	-55,5
2015	1044541	52,8	-1084016	-54,3
2016	1174625	49,3	-1323127	-53,8
2017	1430230	47,9	-1618749	-49
2018	1608890	45,2	-1914893	-40,1
2019	1636416	41,2	-1947599	-49
2020	1637399	39,0	-1681526	-40,1
2021	2224704	40,7	-2286067	-41,9
2022	1840563	35,5	-2712325	-52,3
2023	1868904	28,6	-3237014	-49,5

узагальнено авторами на основі джерела [5]

Висновки. Одна з ключових проблем низьких темпів зростання економіки України вагоме зменшення виробничих потужностей, зменшення реалізації товарів та експорт їх, низька інвестиційна привабливість. Дослідження довело, що країна втратила за роки виробничі потужності пріоритетних галузей економіки, що наповнювали бюджети усіх рівнів та логістичні зв'язки, стала ще більш залежною від імпорту товарів. Великі втрати між використанням та накопиченням власного капіталу, оскільки більшу частку доходу українці витрачають на споживання, а перебуваючи за кордоном, здійснюють покупки та оплачують послуги в країні постійної локації. Як правило, людський капітал країни має бути у 10 разів більшим від ВВП за паритетом купівельної спроможності (ПКС). Саме людський капітал покладений в основу структурних зрушень економіки, сталого рівня конкурентоспроможності, соціально-економічного розвитку країни [8].

Зміни потрібно фокусувати на заходах інтенсифікації інвестицій та підвищення ефективності використання наявних фінансових, трудових та виробничих ресурсів. Для інтенсифікації державної економічної політики та обрання вектору розвитку економіки країни слід звернути увагу на виробничі потужності та нарощення виготовлення продукції з подальшою реалізацією на експорт. Важлива точкова підтримка бізнес-активності, збалансування загального рівня оподаткування, зменшення відсоткової ставки кредиту для ведення бізнесу. Максимально синхронізовані політики країни: монетарна, фіскальна, структурна, активна політика повернення працездатного населення та відповідний рівень оплати праці. Пріоритетність підтримки інвестицій у виробництво продукції з високою часткою доданої вартості. Налагодження ефективної комунікації прогресу в реформах для міжнародних партнерів.

Список використаних джерел:

1. Валовий внутрішній продукт на душу населення. Матеріал з Вікіпедії - вільної енциклопедії. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%92%D0%B0%D0%BB_%BBD%D1%8F (дата звернення: 01.07.2024).
2. Дзевелюк М.В. Функціональний аутсорсинг у державному управлінні. *Публічне*

управління і право: історія, теорія, практика, 2023. Вип. 3. С. 38-44.

3. Климчук О.В. Економічне значення та оптимізація використання енергетичних ресурсів. *Вісник аграрної науки*, 2015. № 6. С. 62-66.

4. Климчук О.В. Принципи формування енергетичної політики України на засадах конкурентоспроможності в умовах економічного розвитку. *Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики*, 2016. Вип. № 7 (11). С. 64-73.

5. Мінфін. Валовий внутрішній продукт в Україні 2024. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/gdp/> (дата звернення 28.06.2024).

6. World Bank Group. Global Economic Prospects 2024. URL: <http://www.worldbank.org/> (дата звернення 25.06.2024)

7. Назаренко М.О. Динаміка трансформаційних процесів згідно показників якості життя населення крізь призму економічної безпеки держави. *Актуальні питання у сучасній науці*, 2023. Вип. 7(13). С. 188-195.

8. Самборська О.Ю. Людський капітал як фактор економічного зростання України. *Економіка АПК*, 2019. № 6. С. 64-72.

References:

1. Valovyy vnutrishniy produkt na dushu naseleण्या [Gross domestic product per capita]. Material z Vikipediyi - vil'noyi entsyklopediyi. Retrieved from: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%92%D0%B0%D0%BB%D1%8F> [in Ukrainian].

2. Dzevelyuk, M.V. (2023). Funktsional'nyy aut-sorsynh u derzhavnomu upravlinni [Functional outsourcing in public administration]. *Publichne upravlinnya i pravo: istoriya, teoriya, praktyka*. 3. 38-44. [in Ukrainian].

3. Klymchuk, O.V. (2015). Ekonomichne znachennya ta optymizatsiya vykorystannya enerhetychnykh resursiv [Economic significance and optimization of the use of energy resources]. *Visnyk ahrarnoyi nauky*. 6. 62-66. [in Ukrainian].

4. Klymchuk, O.V. (2016). Pryntsypy formuvannya enerhetychnoyi polityky Ukrayiny na zasadakh konkurentospromozhnosti v umovakh ekonomichnoho rozvytku [The principles of forming the energy policy of Ukraine on the basis of competitiveness in the conditions of economic development]. *Ekonomika. Finansy. Menedzhment: aktual'ni pytannya nauky i praktyky*. 7(11). 64-73. [in Ukrainian].

5. Valovyy vnutrishniy produkt v Ukrayini 2024 [Gross domestic product in Ukraine 2024]. Minfin. Retrieved from: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/gdp/> [in Ukrainian].

6. Global Economic Prospects 2024 [Global Economic Prospects 2024] : World Bank Group. Retrieved from: <http://www.worldbank.org/> [in Ukrainian].

7. Nazarenko, M.O. (2023). Dynamika transformatsiynykh protsesiv z'hidno pokaznykiv yakosti zhyttya naseleण्या kriz' pryzmu ekonomichnoyi bezpeky derzhavy [The dynamics of transformational processes according to indicators of the quality of life of the population through the prism of the economic security of the state.]. *Aktual'ni pytannya u suchasniy nauksi*. 7(13). 188-195. [in Ukrainian].

8. Sambors'ka, O.YU. (2019). Lyuds'kyu kapital yak faktor ekonomichnoho zrostannya Ukrayiny [Human capital as a factor of economic growth of Ukraine]. *Ekonomika APK*. 6. 64-72. [in Ukrainian].